

Barát Erzsébet

Szegedi Tudományegyetem

Az üvegfalat az üveglafonnál is nehezebb láthatóvá tenni

Az interjú Szegő Krisztinával készült, aki a Magyar Újságíró Szövetség (MÚOSZ) [Nők a Médiaiban](#) szakosztályának vezetője 1994 óta. Kiindulási pontja a 2012. szeptember 21-22-én megrendezett *A magyar "férfiuralom" terepei és határai [The Social Organization of Men's Power in Hungary]*, Nyelv Ideológia Média 8. konferencián vele folytatott kerekasztal beszélgetés, amit 2012. október végén folytattunk tovább. Krisztina maga is részt vett előadóként a második konferencián. „A MÚOSZ Nők a Médiaiban szakosztálya tevékenysége” címmel elhangzott előadása meg is jelent a konferencia kötetben. A beszélgetés a nők előmenetelének lehetőségeit, az általuk végzett munka elismerésének intézményes korlátait járja körbe elsősorban a magyar nyomtatott médiában. Személyes indíttatásom pedig az a jelenleg végzett kutatás, amit az EIGE (European Institute for Gender Equality), az Európai Unió nők és férfiak esélyegyenlőségét előmozdító szerve felkérésre végez a Szegedi Tudományegyetem TNT Kutatócsoport a Padovai és a Liverpooli Egyetem feminista kutatóival közösen. A kutatás a Pekingben az ENSZ szervezésében 1995-ben rendezett, Nők IV. Világkonferenciáján elfogadott, tizenkét területre lebontott *Pekingi Cselekvési Program*, J Pontjának jegyében született. *A Nők és a média* alprogram két célkitűzése: (1) növelni a nők számát a vezető pozíciókban, illetve előmozdítani a pozíciókhoz jutásukat, (2) előmozdítani a nők sztereotípiáktól mentes megjelenítését a médiában. Az interjú is megerősíti a kutatás jelen állása szerinti ismereteinket, mely szerint a sztereotípiáktól mentes megjelenítés célja – noha maga is kevés figyelmet kap – a nők előmenetelének árán valósul meg.

B.E.: *Mindenek előtt arra lennék kíváncsi, hogyan alakult a pályád, hogyan jutottál el a szakosztályvezetésig?*

Sz.K.: Én a rendszerváltozás évében, 1989-ben lettem újságíró, és ahogyan minden kezdő újságíró, nem országos lapnál, hanem a Pest Megyei Hírlapnál indultam, ami egyfajta továbbképző intézetként funkcionált akkoriban a még nem létező újságíró iskolák, programok helyett. Itt dolgoztam egészen 1992-ig, amikor áthívtak főmunkatársnak egy akkor induló gazdasági magazinhoz, a Boomhoz. Lajos Júliához, ha mond valamit

még ez a név a mai olvasóknak. Ott dolgoztam egészen az újság megszűnéséig. Mivel a magazin a Kurírnak a székházában működött, ezért amikor a magazin megszűnt, akkor átkerültem a Kurírhoz.

B.E.: *Részt vettél aztán, mikor elindult a szervezett újságíróképzés Magyarországon ilyen programban is?*

Sz.K.: A Kurírnál dolgoztam, amikor is úgy döntöttem 1998-ban, hogy beiratkozom egyetemre, és elvégeztem az ELTE-n először a média, majd a szociológia szakot. Aztán, mint lelkes újságíró, rögtön PhD-re jelentkeztem a Hadtudományi, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemre, és feldolgoztam a haditudósítók huszadik századi történetét.

B.E.: *Ennek a kutatásnak volt valamilyen gender vetülete is?*

Sz.K.: Igen. Nem mondom azt, hogy különös tekintettel a női haditudósítókra, de természetesen nagyon érdekelt ez az oldala is és nagyon benne volt ez is. Amikor ledoktoráltam, akkor meghívtak egy céghez saját katonai magazint szerkeszteni, és ezt a magazint szerkesztettem négy évig. A magazinom ugyancsak pénzügyi okok miatt megszűnt, és akkor köztisztviselő lettem, szövívő. Először a Fővárosi Közterület-felügyeletnél, majd onnan átkértek a Főpolgármesteri Hivatalba a Városvédelmi Bizottsághoz. Úgy hívták, Városrendészeti Bizottság, és itt dolgoztam egészen a Demszky-féle érának az utolsó napjáig. Akkor a szerződésem automatikusan megszűnt, visszatettek a közterület-felügyelethez, ahol azonnal elindítottam a leszázalékolási kérelmemet.

B.E.: *Hol és mikor jelenik meg ebben az életpályában a női érdekképviselet?*

Sz.K.: Ezekkel párhuzamosan '94-ben Lajos Júliával és Kormos Valériával együtt megalapítottuk az Újságíró Szövetség női tagozatát, Nők a Médiában néven. Juli nagyon hamar kiszállt belőle, ő inkább ilyen rövidtávú projekteket szeret csinálni. Vali pedig más, politikailag más irányba fordult és az Újságíró Szövetséget is elhagyta, illetve más újságíró szövetséghez csatlakozott. Így aztán most '94 óta kitartóan, lassan húsz éve én vezetem a Nők a Médiában szakosztályt.

B.E.: *Ebben a minőségében is, sőt, talán innen kérdezem leginkább, mit gondolsz, milyen módon befolyásolja vagy befolyásolta a munkádat az, hogy nő vagy, hogy nőként vagy újságíró?*

Sz.K.: Amikor a Pest Megyei Hírlapnál kezdtem, nehéz volt, iszonyúan nehéz. A férfi kollégák nem voltak szolidárisak, sőt. Akiról tudták, hogy gyereke van, akiért óvodába kell menni, úgy délután háromkor már nagyon figyelték, hogy nem sietek-e. Ha látták, hogy sietek, akkor, kitaláltak feladatokat, mintha heccelték volna az embert, hogy odaérek-e a gyerekért, nem érek oda. Ha valaki panaszkodott emiatt, akkor az volt a válasz, hogy akkor föl kell venni egy Náncsi nénit, aki vigyáz a gyerekekre. Mire az volt a válasz, hogy ebből a fizetésből, amit itt kapunk, nem lehet Náncsi nénit

felvenni. Ezzel a kör rögtön rövide is zárult, mert erre az volt a válasz, hogy akkor nem kötelező újságírónak lenni. Ez azért volt különösen nőellenes, mert ekkoriban alakult át a bérezés. Elkezdtek az embereket minimálbéren alkalmazni, és a valóságos fizetésüket pedig úgy kapták, hogy a minimálbérré jött a mozgó bér, ami a megírt, ma már úgy mondjuk, hogy karakterek száma szerint fizettek. Ezzel szép pénzt meg lehetett keresni és a férfiak evvel nagyrészt elégedettek voltak. A nők azonban, hogyha betegállományba mentek, mert a gyerek megbetegedett vagy GYES-re, akkor nyilván a táppénzüket az alaphár után kapták, ami nagyon kevés lett. Másrészt pedig nagyon meggondolták, hogy merjenek-e családot alapítani, gyereket vállalni. A Szakosztályban egyébként többször nekiugrottunk, hogy ezt a témát, a mikor vállaljanak gyereket a nő újságírók, mi a legjobb időpont a karrierjük szempontjából, meghívott előadó segítségével feldolgozzuk, aztán az élet mindig megoldotta a problémát, mert egy-két hónap után azt lehetett hallani, hogy a kolléganő, aki felvetette a kérdést, otthon maradt, mert kisbabája született.

B.E.: *Vannak-e a szerkesztőségben a munkaszervezésnek, a munkamegosztásnak nemi alapú, a nők számára hátrányos gyakorlatai?*

Sz.K.: Ami az újságírásban nagyon speciális, és az üvegplafonnál kevésbé látható jelenség az a munka műfaji megoszlása. Azt mondjuk, hogy az újságírásban két fő műfajcsalád van, vannak a vélemény műfajok és vannak a hír műfajok, amit a liberális újságírás értékrendje szerint illik különválasztani egymástól. Tehát nem szabad keverednie a hír műfajoknak a vélemény műfajokkal. Ezt a legtöbb elektronikus és nyomtatott sajtótermék nagyon jól láthatóan, tehát oldalanként vagy műsoridőnként el is különíti egymástól. A nők egyébként jók a hír és vélemény műfajokban is, de a vélemény műfajokból úgy tűnik, teljesen kiszorították őket. Tehát nagyon kevés a publicista nő. Részben azért, mert az olvasók azok, akik nőktől nem szívesen fogadnak el véleményt. És ez nem csak a férfi olvasókra vonatkozik, hanem ez sajnos a női olvasókra is, tehát a megmondó ember az mindig legyen férfi. Ezzel tehát a témamegoszláson túl, ami szerint a gazdaságot, a politikát érintő témákkal szemben az oktatás, az egészségügy témái lennének a „nőies” témák, megjelent egy ilyen fajta megoszlás is...

B.E.: *Azaz ha a tematikán belül megfigyelhető kirekesztést sikerül is átírni, akkor a „komoly”, a „kék” média témáiban a véleményt formáló tárcák férfi szerzők neve alatt jelennek meg. A magyarországi sajtóvitákban többnyire példaként megemlegetett angol napilapokban is ez az uralkodó tendencia. A Women in Journalism, brit érdekvédelmi szervezet 2012. okt. 15-én közreadott jelentése, melynek címe magyarul „Látva de nem hallva: Hogyan készítik a nők a címlap híreket?” ([“Seen but not heard: How women make front page news”](#)) arról számol be, hogy a kilenc országos napilap, a Daily Express, Daily Mail, Daily Mirror, Financial Times,*

Guardian, Independent, Sun, Daily Telegraph, és Times címlap sztorijainak 70%-át férfi jegyezte vizsgált időszakban, 2012. április 16. és május 13. között.

Sz.K.: Igen, a publicisztika az tulajdonképpen férfi műfajjá alakult, és a nők számára maradt az úgynevezett hírszerzés, ami nem ugyanaz, mint a katonai értelemben vett hírszerzés, de maradt a hírujságírás, ami egyébként eredetileg inkább férfiaknak volt fenntartva...

B.E.: *Ki vagy mi volt szerinted meghatározó a te újságírói karrieredben? Mit tekintesz meghatározó eseménynek pályád alakulásában? Lehet, hogy ez éppen a fokozatszerzésed, lehet, hogy ez a szakosztály megalapítása, nem tudom.*

Sz.K.: Mhm. Leginkább az egyik rovatszerkesztőm a Kurírnál, őt Tompa Imrének hívták. Igazából azért, mert egyrésztől, amikor ő rovatszerkesztő lett, akkor mindig olyan feladatokat adott számomra, amikről úgy első ránézésre azt mondtam, hogy ezt nem tudom megcsinálni. És aztán leültem és megcsináltam. És ez valahogy egy olyan hihetetlen fejlődést generált, amit korábban nem tudtam volna elképzelni. Másrésztől ő kapacitált, hogy menjek egyetemre és tanuljam meg felsőfokon is az újságírást. Ő maga is egyetemre járt akkoriban, elmondta nekem, hogy az ő pályafutására milyen jó hatással van az, hogy egyetemre járhat, illetve hogy tanulhat. Kitűnő belpolitikai újságíró volt. Nagyon szerettem az írásait, de mostanában valahogy nem találkozom velük.

B.E.: *Mit gondolsz, hogy most könnyebb-e nő újságírónak lenni, vagy korábban? Illetve, mi az az időpont, amiből képest minősíted a mai helyzetet?*

Sz.K.: Újságírónak lenni általában nem könnyű. Nem könnyebb manapság, mint amikor kezdtem, 1989-ben. Igaz, ma más okokból, mint korábban. A szakma elvesztette a presztízsét, főleg azt a fajta presztízsét, ami a pártállami időkben volt. Ha azt mondják, hogy egy szakma kezd elveszteni a presztízsét, akkor, elnöiesedik, hiszen a fizetések is visszaesnek. Ráadásul manapság már alig vannak nyomtatott sajtótermékek. Vannak még, de az emberek már nem ezeket, hanem az online változatot olvassák. Pedig a nyomtatott újság szerkesztőségének fantasztikus hangulata van, ami már nincs meg egy rádió, egy tévé vagy egy internetes lap szerkesztőségében. Nem tudom például, hogy a mai kollégák az iskolákon kívül, ami nagy könnyebbség, hogy újságíró iskolák vannak, de nem tudom, hogy az újságíró iskolán kívül a kollégák hol tanulják meg a szakmát. Azt a hagyományos értelemben vett újságíró szakmát és szolidaritást.

B.E.: *Ezek szerint azt mondod, hogy azért nehezebb nő újságírónak lenni, mert általában újságírónak is nehezebb lenni, vagy ezen belül van, ami mégis nehezebbé teszi a nőké számára a helyzetet az általános presztízsvesztésen túl?*

Sz.K.: Talán a női létből fakadó nehézségek, azok jellegében és mennyiségében ugyanazok maradtak, maga a szakma lett nehezebb. Sőt, úgy veszem észre, hogy például az üvegfal jelensége a témaválasztások területén

mintha egy picikét oldódni látszana, igaz nem a publicisztikában, hanem olyan témakörökben, amibe korábban nem lehetett a rendőrségi hírek, a gazdaság területén. Bár a belpolitika, a parlamenti és egyéb politikai hírek, azok maradtak férfi területek. Az önkormányzat szintje viszont már szintén valamennyire nyitottabb lett a nők számára is, tehát az önkormányzati politika, a helyi politika megnyílt a nők előtt.

B.E.: *Igen, ez egybeesik azzal a jelenséggel, hogy a politikai elit is piramis elv szerint szerveződik. A helyi politikában viszonylag több a nő, mint az országos politikai intézményekben. És ez természetesen nem magyar sajátosság. Az USA-ban, például, amit a magyar sajtóban többnyire a magyar feminista mozgalmak példaképének szoktak – okkal vagy ok nélkül megemlegetni –, ugyanez a tendencia, ahogy azt éppen Robin Lakoff elemzései bizonyítják a 2001-ben megjelent Language War című tanulmánykötetében.*

Végül a MÚOSZ Női érdekvédelmi szervezetéről szeretnélek kérdezni. Kik a tagjai és mit tesz, mit tud tenni a nők bátrányos helyzetének csökkentése érdekében?

Sz.K.: Nálunk mindenfajta újságíró van. Sőt, nem csak újságírók vannak, hanem szóvivők, PR menedzserek, de teljesen más szakmájú nők is elvileg beléphetnek. Vagyis a szakosztálynak vannak olyan tagjai, akik nem tagjai az újságíró szövetségnek és ad absurdum lehet, hogy nem is újságírók, de valamiért érdekli őket az újságírás. És vannak férfitagjaink természetesen, hiszen akkor vagyunk hitelesek, hogyha a célkitűzéseinket a férfiak is tudják és megpróbálják képviselni. A titkár jelenleg például egy férfi, Merza Péter. Jelenleg körül-belül harminc tagunk van.

B.E.: *Csak harminc a körülbelül hatezer MÚOSZ tagból? Ez önmagában is fontos jelzés.*

Sz.K.: Igen, de ezek a tagok nagyon aktvak. Nagyon sok tagunk volt valamikor, de pár évvel ezelőtt a MÚOSZ csinált egy tagrevíziót, mert úgy éreztük, hogy a különböző tagozatokban sok névleges tagunk van. Ennek a tagrevízióknak az eredményeként a korábbi kétszázas taglétszám lett harminc. A MÚOSZ legújabb szervezeti és működési szabályzata szerint ki van mondva, hogy egy újságíró két szakosztálynak lehet legfeljebb tagja. Egyébként évente három-négy kerekasztal beszélgetést, vagy előadást szervezünk, igyekszünk a résztvevőket érzékenyíteni, más országok gyakorlatait megismertetni.

B.E.: *Létezik Magyarországon a médiában esélyegyenlőségi terv, illetve szervezett tréning, női karrier-tanácsadás?*

Sz.K.: Nincs ilyen... és ez, ez megint főként a vezetőktől függ. Régen voltak a hatalmas szerkesztőségek, főleg a napilapos, de még a hetilapos szerkesztőségeknél. És volt egy hierarchikus, de egyben tudatos vezetés, személyi politika, ami... ami kicsit az állami vállalatokra hasonlított és ezzel együtt a sajtóban hagyományosan nagyon erős volt a szakszervezeti

érdekképviselő is. Manapság ez a szervezeti struktúra nincsen. A lapkiadók többnyire kft-k, vagy még azok se, bt-k esetleg. Ráadásul viszonylag kevés emberrel dolgoznak, és nagyon, nagyon nagy százalékban távmunkában. Így nehéz a lapok határain átlépni és szerveződni.

B.E.: *Mi ennek a szervezeti logikának a sajátos női dimenziója?*

Sz.K.: Le kell szögezni, hogy a távmunka az a nőknek egyrészt jó. Mert tudják a háztartást vezetni mellette, tudják a saját idejüket az otthoni és a munkahelyi feladatok között beosztani.

B.E.: *Akkor azt mondd, hogy szerinted azért nincs igazából esélyegyenlőségi terv, vagy pláne nem aktív, tényleges stratégia az újságírásban, mert, legalábbis ami a lapokat illeti, a nyomtatott sajtót, mert túl kicsi ahhoz a szervezet egyrészt, hogy szerveződbessen az, aki benne dolgozik? Másrészt meg ez a flexibilitás is az ellen dolgozik, hogy együtt legyél, mert ez egy picit elszigetel, mindenki külön-külön van?*

Sz.K.: Nincsen érdekvérvényesítés. Az nem esélyegyenlőség, amikor egy férfi főszerkesztő kiáll, és azt mondja, hogy én nagyon szeretem a nőket, tudnak írni és milyen jó, hogy egy gasztronómiai témához van kit kiküldenem!

B.E.: *Szerinted a nyomtatott sajtóban, ami a Te közelebbi munkahelyed, milyen szinten születnek az igazán fontos döntések? Ahol olyan döntések születnének, mint az esélyegyenlőségi terv, ami elősegíthetné, hogy az üvegfal vagy az üveglapon átíródjon?*

Sz.K.: A sajtóban igazából két szinten születnek a döntések. Vannak a tartalmi kérdések: nagy vonalakban az, hogy milyen politikai irányvonalat visz egy lap, ennek megfelelően milyen témákat, milyen szemszögből kell földolgozni. Másik oldalról viszont a döntések a hirdetésszervezők és a terjesztők oldaláról születnek meg. A hirdetésszervezők eltartják a lapot. Tehát a hirdetésekbe bejövő pénzekből lehet fizetést adni a takarítónőtől kezdve az újságíróig és a szerkesztőig mindenkinek. A harmadik lehetséges döntéshozói hatalom a terjesztőké. De az ő feladatuk már kevésbé fontos, mert a nyomtatott sajtóban a beszédett lappéldányok gyakorlatilag nem elegendőek arra, hogy abból bárkinek fizetést lehessen adni vagy fönn lehessen tartani egy szerkesztőséget. Ugyanakkor a terjesztés fontos, mert a hirdetőik elsőnek azt nézik meg, hogy milyen példányszámban jelenik meg a lap. Az *ÉS*, az *Élet és Irodalom* Magyarországon az egyetlen olyan sajtótermék, amelyik évek óta nem a hirdetőkből tartja fent magát. Visszatérve, hogy a döntéseket kik hozzák. Három lábat említettem egy szerkesztőségben. A három láb természetesen oda-vissza hat egymásra, hiszen a hirdetésszervező nem tud hirdetést hozni, hogyha nem jó az újság. A szerkesztőknek nincs mit szerkeszteni, hogyha a hirdetésszervezők nem hoznak be pénzeket, a terjesztők pedig, ha nem jól terjesztenek, akkor a hirdetésszervezők megint csak nem tudnak hirdetéseket illetve pénzt behozni, de ők se tudnak jól

terjeszteni, hogyha a szerkesztőség nem megfelelőképpen működik. De mégis, a főszerkesztő az, aki belelát a terjesztői és a hirdetői ügyekbe is. A rovatvezetői szint, már csak kritizálni tudja a hirdetésszervezőket, amiért rájuk kényszerítenek egy PR cikket.

B.E.: *Értem. Ezek szerint a feminista médiakutatóknak és szervezeteknek az a vissza-visszatérő elvárása, hogy a vezető pozícióba kerülő nők majd előmozdítják a nők részvételét és hozzáférését a véleménynyilvánításhoz és döntéshozatalhoz, illetve a kevésbé sztereotipikus gondolkodást arról, hogy a nők mire képesek feltétlenül differenciáltan kell, hogy a pozíciókról gondolkodjon és nem feltétlenül a legmagasabb pozíciót kell megcélozniuk adott média intézményben. Egyik újabb hasonló következtetésekre jutó kutatás, ami egyúttal azt is jelzi, hogy ez a fajta megközelítés visszatér az 1970-es évek után, de már sokkal összetettebb módon közelítve a nők médiastruktúrában elfoglalt helyéről, a Marjan de Bruin és Karen Ross szerkesztette, 2004-ben megjelent Gender and Newsroom Cultures: Identities at Work.*

Köszönöm az interjút és sok sikert a főszerkesztőségek megszerzéséhez! ☺